

Anasınıfı Öğretmelerinin Sınıflarında Uyguladıkları Değerler Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi

Salih Sarışık¹, Narin Işıtan², Ferhat Karagöz³, Tuncay Altun⁴, Mustafa Güngör⁵, Banu Karagöz⁶

DOI 10.5281/zenodo.7550128

Özet

Yapılan bu araştırmada anasınıflarında eğitim sürecinde uygulanan program içerisinde yer alan değerler eğitimi kavramına ilişkin anasınıfı öğretmenlerinin görüşlerini tespit etmek amaçlanmaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseni model olarak tercih edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu 2022-2023 eğitim – öğretim yılında belirlenmiş Sakarya ilinde görev yapan 40 anasınıfı öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada anasınıfı öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek için yarı yapılandırılmış görüşme formundan yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanan veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilip tablolar halinde raporlaştırılmıştır. Araştırmadan elde edilen veriler incelendiğinde ulaşılan bulgular doğrultusunda; öğretmenlerin anasınıfı öğrencilerine en çok sevgi, saygı ve hoşgörü değerlerini öğrettiği; öğretmenlerin okul öncesi eğitim programında yer alan değerler eğitimi kavramını yeterli buldukları; öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda en çok zorlandıkları durumların aile ile ilgili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte ailelerin değerler eğitimi konusunda bilinçli olması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, anasınıflarında uygulanan değerler eğitimine yönelik öneriler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Anasınıfı, Okul öncesi eğitim, Değerler eğitimi, Öğretmen.

Analysis of Preschool Teachers' Opinions About Values Education Applied in the Classroom

Abstract

The purpose of this research is to determine teachers' opinions about the values education included in the program in the classroom. The case study design, one of the qualitative research designs, was preferred as the model. The study group consisted of 40 preschool teachers working in Sakarya during the 2022-2023 school year. Semi-structured interview questionnaires were used to determine the teachers' opinions. The obtained data were analyzed using the content analysis method and reported and presented in tables. The analysis of the data revealed that the teachers mainly teach the values of love, respect, and tolerance to the preschoolers and that they consider the concept of values education in the preschool program to be sufficient. The situations in which preschool teachers have the most difficulties are those related to families. In addition, it was emphasized that families should be aware of the values education. Suggestions were made for values education applied in preschools.

Key Words: Kindergarten, Preschool education, Values education, Teacher.

¹ Öğretmen, MEB, slh040@gmail.com

² Öğretmen, MEB, narindeniz52@gmail.com

³ Öğretmen, MEB, ferhatkaragoz83@gmail.com

⁴ Öğretmen, MEB, tuncayaltun55@hotmail.com

⁵ Öğretmen, MEB, guen_goer@hotmail.com

⁶ Öğretmen, MEB, sariban67@hotmail.com

GİRİŞ

İnsanların karşılıklı olarak sağlıklı bir iletişim kurabilmesi, ilişkiler yaşayabilmesi için yaşantılarının orta noktasında temel insani değerlerin bulundurulması önemlidir. İnsanların temel evrensel değerleri benimsemesi ile birlikte içinde buldukları toplumun temel değerlerini öğrenebilmesi ve bu temel değerleri bir sonraki nesillere aktarması için yaşantıların var olması sağlanmalıdır. Bu varoluşun ilk adımının atıldığı nokta okul öncesi dönemde başlamaktadır.

Değer, herhangi bir toplumun kendisine ait olan birliğin, işleyişin bununla birlikte varlığının sürekli hale gelmesi ve sürdürülebilmesi için bireyler tarafından kabul gören temel ahlaki ilkelerdir. Bununla beraber bireylerin duyguları ile düşüncelerini ortaya çıkaran topluma mal edilmiş inançlar olarak bilinmektedir (Kızılcelik ve Erjem, 1996). Titus (1994)'e göre değer, toplumun belli bir kesimi tarafından kabul edilen görüşler, kurallar ve amaçların bütünü veya bireyin içinde bulunduğu toplumun devamlılığını sürdürebilmesi için geliştirdiği davranış şeklidir. Değerler doğasında değişmez özelliklere sahiptir ancak yaşanan sosyal çevre, farklı kültürel özellikler ve eğitim sistemi ve düzeyi açısından bireyler üzerinde farklılıklar doğabilir (Balat ve Dağal, 2006). Gerçekleşmesinin güzel olduğu, insanları motive eden, insanları karar verirken gerektiğinde yönlendirmeye çalışan ölçütler değerleri kapsamaktadır (Schaefer, 2012). Cooper'e (2014) göre ise değer, insanların istediği kurallar veya önemli standartlardır. İçersinde yaşadığımız yüzyılda değer kavramı önemini giderek artırmaktadır. Artarak devam eden değer sistemi üzerindeki bu önem okullarda değerler eğitimi kavramının ele alınması konusunda sorgulamaları ve görüşleri beraberinde getirmiştir. Günümüzde cevabı aranan konulardan biri olan değerler eğitiminin asıl amacının ne olduğu sorusunun yanında değerler eğitiminin okullarda nasıl verileceği de kesin olarak belirlenmemiştir (Cihan, 2014).

Değer eğitimi farklı bir bakış ile insani değerlerin içselleştirilmesi olarak belirtilmiştir (Ekşi, 2003). Bu bağlamda eğitimin genel amacına bakıldığında insanlara belirli bir kişilik kazandırma ve akademik olarak başarılı bir birey yetiştirmek olduğu bilinmektedir. Bununla beraber eğitim sisteminin yetiştirmek istediği bireylerin insani değerleri içselleştirmiş ve akademik yönden başarı sağlamış bireyler olduğu ifade edilmiştir (Ekşi, 2003).

Günümüzde öğretilmesi gereken değerlerin geçmiş yıllara göre öğretilmesinin daha güç olduğu söylenebilir. Yani geçmiş yıllarda insanların toplum içinde kabul ettiği bazı değerlerin

sonraki nesillere aktarılması kolay olurken günümüzde ise bu durumun giderek daha güç bir hal aldığı görülmektedir (Gömleksiz, 2007). Bu durumda çocukların değer sistemlerinin oluşmasında olumsuz durumlar ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu olumsuz durumlar çocuğun değer sisteminin değişmesi, değer oluşmasında zorlanması ve yeni değerleri kabullenmede problemler yaşanması şeklinde belirtilebilir (Ekşi,2003). Bu bakımdan değerlendirildiğinde çocukları değer sisteminin oluşmasında ailelerin ve okulların sorumluluklarının arttığı söylenebilir (Gömleksiz, 2007). Özellikle anasınflarının erken çocukluk dönemini kapsadığı için değerler eğitiminin verilmesindeki yerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Erken çocukluk döneminin, değerler eğitimi göz önüne alındığında ne kadar önemli bir dönem olduğu görülmektedir. Çünkü değerlerin temellerinin atıldığı ilk dönem olarak değerlendirilebilir. Çocuklar değerler ile ilgili bilgileri hayatları boyunca öğrenirler ancak fakat değerler ile ilgili ilk bilgileri erken çocukluk döneminde yani anasınıfında alırlar (Balat ve Dağal,2006). Anasınıfında verilen eğitimin amaçlarının başında öğrencilere arkadaşları ile uyum içinde çalışma, arkadaşlarını sevme, onlara saygı duyma, duygularını ifade etme, empati yapma gibi olumlu davranış biçimlerini verebilmektir (Priest, 2007). Bu olumlu davranışlar daha sonraki kazanılacak davranış ve duygu durumunun sağlıklı bir şekilde oluşması için ihtiyaç duyulan temeli sağlayacaktır (Gunnar ve Barr, 1998).

İnsanların davranışları, kabullenmeleri ve tutumlarının arkasındaki gerçek neden değerlerdir (Avcı, 2007). Bu nedenle değerlerin içselleştirilmesi ve yaşanabilmesi erken çocukluk dönemi olan küçük yaşlarda başlanması açısından oldukça önemlidir. Bu bağlama çocuğun ailesindeki eğitim, okul ve çevresindeki eğitim ile etkileşimin değerler üzerinde büyük rol aldığı değerlendirilebilir (Bolay,2007). Hökelekli ve Gündüz' e (2007) göre okullar, ailelerin çocuklara verdiği değerleri biraz daha pekiştirdiği ve yeni başka değerlerin kazandırıldığı eğitim ortamlarıdır. Bu nedenle aile de olduğu gibi okullarda da değerler eğitiminin çocuğa verilmesi yaşantıların içindeki en doğal yollardan biridir.

Anasınıfında uygulanan değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, çocukların değerleri kazanmasında gelişimsel olan özellikleri ile beraber yaşantılar, çocuğun etkileşim içerisinde olduğu ortam ve kurduğu iletişim, ortamda bulunan her türlü öğreler ve bu bağlamda hazırlanan program oldukça önemli bir yer tutmaktadır (Sapsağlam ve Ömeroğlu, 2016). Anasınflarında öğrencilere verilen değerler eğitiminin kazanımlar ve göstergeler ile desteklenmesi değerlerin bu eğitimin bir parçası olduğunu göstermektedir (MEB, 2013).

Çocukların yaparak ve yaşayarak öğrendiği ortam olan anasınıfları göz önüne alındığında değerler eğitimi ile ilgili kazanım ve göstergelerin önemi daha iyi bir şekilde görülmektedir. Çocukların gelecekteki hayatlarına yapılan yatırım olarak görülen hem de sosyal gelişim alanlarını önemli ölçüde destekleyen değerler eğitiminin Okul Öncesi Eğitim Programında yer alan kazanım ve göstergelerde yer alarak çocukların gelişimlerini desteklemesi açısından mevcut araştırmanın önemini ortaya koymaktadır.

Değerler eğitimi ile ilgili yapılan çalışmaların anasınıflarında uygulanan eğitim sürecinde değerler eğitiminin sayısının fazla olmadığı görülmektedir. Bu araştırma ile anasınıfı öğretmenlerinin eğitim süreçlerinde öğrencilere verdikleri değerler eğitimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın anasınıflarındaki uygulanan eğitim süreçlerinde, değerler eğitimi kavramının gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın önemi

Toplum üzerinde önemli ölçüde ahlaki sorunların yaşandığı son zamanlarda yapılan araştırmalardan anlaşılmaktadır. Bireylere küçük yaş dönemlerinde toplum üzerinde sosyal ilişkiler kurarken ahlaki sorunları yaşamaması için nasıl davranması gerektiği ya da sorunları nasıl çözmesi gerektiği öğretilmelidir. Bu durum bireylerin erken çocukluk döneminde başlayan eğitim hayatında değerler eğitimine verilmesi gereken önemi ortaya çıkarmaktadır. Erken çocukluk dönemi olarak anasınıflarında değerler eğitiminin ele alınmasının önemli ve gerekli olması değerlere ilişkin bilgilerin temellerin atıldığı ilk döneme dikkat çekmektedir. Okul öncesi dönemde bireylere kazandırılan bu değerler içerisinde bulunan çevreye göre, yaşanan kültürel alanlara göre ve eğitim düzeylerine göre farklılık gösterebilir. Ancak bireyin bu dönemlerde kazandığı değerler yaşamı boyunca devam eder. Yani değerlere ilişkin ilk oluşumlar bu dönemde başlarken diğer dönemlerde değişebilir. Fakat bireyin temel değerleri oluşmuş ve şekillenmiştir. Anasınıflarında uygulanan budenli önemli bir kavram olan değerler eğitiminde uygulanan program kadar bir diğer önemli olan unsur da anasınıfı öğretmendir. Çünkü çocuk annesinden ayrılır ve anasınıfı öğretmenin karşısına çıkar. Yani çocuğun bundan sonra karşılaştığı sorunlarda başvuracağı ilk kişi artık öğretmendir. Bu durum anasınıflarında uygulanan eğitim sürecindeki değerler eğitimi kavramının önemi ile birlikte anasınıfı öğretmenlerinin de önemini göz önüne sermektedir. Bu bağlamda araştırmanın anasınıflarındaki uygulanan eğitim süreçlerinde, değerler eğitimi kavramının gelişmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu araştırma ile anasınıflarında uygulanan değerler eğitimi kavramının durumunun anasınıfı öğretmenlerinin görüşlerine göre belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıda yer verilen soruların cevapları aranmıştır.

- 1- Anasınıflarında uygulanan değerler eğitimi sürecinde öğrencilere verilen değerler hangileridir?
- 2- Anasınıflarının eğitim programında yer verilen değerler eğitimi uygulamaları yeterli midir?
- 3- Anasınıflarında uygulanan eğitim programındaki değerler eğitimi ile ilgili sorun yaşadığınız durumlar var mıdır?
- 4- Anasınıflarında değerlerin öğrencilere öğretilmesinde ailenin rolü var mıdır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni model olarak tercih edilmiştir. Durum çalışması, bir olayın derinlemesine ele alındığı, verilerin sistemli bir şekilde toplandığı ve olayın geçtiği gerçek ortamda neler olduğunun incelendiği bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada bu kapsamda anasınıflarında uygulanan değerler eğitimini derinlemesine ve kapsamlı olarak ele alınması ve karşılaşılan sorunlara ilişkin çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Sakarya ilinde görev yapan rastgele örnekleme yolu ile 2022-2023 eğitim-öğretim yılında belirlenen 40 anasınıfı öğretmeni oluşturmaktadır. Görüşmeler yüz yüze ve onbeş dakikalık süre ile gerçekleştirilmiştir. Öğretmenler gönüllü olarak seçilmiş ve kişisel özelliklerini gösteren bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Anasınıfı Öğretmenlerinin kişisel özelliklerine ait veriler

Demografik Özellikler	Sayı (n)	Yüzde %	
Cinsiyet	Kadın	36	90
	Erkek	4	10
Yaş	20-30 yaş arası	8	20
	31-40 yaş arası	30	75
	41 yaş ve üzeri	2	5

Öğrenim	Lisans	34	85
Durumu	Yüksek Lisans	6	15
Toplam		40	100

Tablo 1’de araştırmanın çalışma grubunu oluşturan anasınıfı öğretmenlerine ait veriler incelendiğinde, öğretmenlerin en fazla %90’ı kadın (n=36) ve %10’u erkek (n=4) yani kadın anasınıfı öğretmenlerinin sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bunun nedeninin anasınıfı öğretmenliğinin meslek olarak genellikle kadın öğretmenler tarafından tercih ediliyor olması olabilir. Bununla birlikte araştırmada yer alan katılımcıların %75’i 31-40 yaş aralığında (n=30) ve %34’ü lisans mezunu (n=34) olacak şekilde anasınıfı öğretmenlerinden oluştuğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada anasınıfı öğretmenlerinin görüşlerine göre okul öncesi eğitim sürecinde uygulanan değerler eğitimi kavramının durumunun belirlenmesi için yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı-yapılandırılmış görüşmeler konuyla ilgili önceden hazırlanan belli konu başlıkları ya da sorunlarla ilgili görüşmeyi gerçekleştirir. Araştırmacılar tarafından alanyazın taranarak hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme formunun taslağı, kapsam geçerliliğinin sağlanması için uzman görüşlerine sunulmuş ve gerekli olan düzeltmeler yapıldıktan sonra forma son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmada anasınıfı öğretmenlerinin görüşlerine göre okul öncesi eğitim sürecinde uygulanan değerler eğitimi kavramının durumunun belirlenmesi için yarı-yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Formun hazırlanmasından sonra katılımcıların gönüllülük esasına göre tespiti sonrası katılımcılarla uygun zaman ve yer planlanarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin 30-40 dk arası değişen sürelerde gerçekleşmiştir. Formlar toplamda 40 katılımcıya dağıtılmış tamamı geçerli olmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile toplanacak görüşme verileri içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi yapılırken her bir soruya ilişkin anasınıfı öğretmenlerinin görüşlerinden kodlar oluşturulmuş, kodlardan da temalar oluşturulmuştur.

Görüşme verileri analiz edilip raporlaştırılırken öğretmenlere Ö1, Ö2, Ö3.....Ö40 gibi kod isimler verilmiştir. Araştırmada içerik analizi aşağıda belirtilen dört adımda gerçekleştirilmiştir.

- 1- Yarı-yapılandırılmış görüşme formu ile veriler öğretmenlerden toplanmış ve yazılı metin haline getirilmiştir. Daha sonra belirtilen görüşlerden yola çıkarak kodlamalar yapılmıştır.
- 2- Belirlenen kodlar birleştirilerek çeşitli temalar oluşturulmuştur.
- 3- Oluşturulan kodlar ve temalar düzenlenerek son şekilleri verilmiştir.
- 4- Son olarak tablolara halinde bulgular tanımlanmış ve yorumlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

BULGULAR

Birinci Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Anasınıflarında uygulanan değerler eğitimi sürecinde öğrencilere verilen değerler hangileridir?” birinci alt problemi çerçevesinde anasınıfı öğretmenleri ile gerçekleştirilmiş görüşmeler sonucu ulaşılan tema ve kodlar Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Birinci görüşme sorusu bağlamında elde edilen bulgular.

Tema (Kategoriler)	Kodlar	F	%
Anasınıflarında Verilmesi Gereken Değerler	Saygı	29	72.5
	Sevgi	27	67.5
	Hoşgörü	15	37.5
	Paylaşma	15	37.5
	Dürüstlük	12	30
	Adalet	8	20

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin anasınıflarında uygulanan eğitim sürecinde öğrencilere hangi değerlerin verilmesi gerektiğine ilişkin görüşleri en çok %72.5 oranında adaletli (n=29) şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırasıyla %67.5 oranında sevgi (n=27), %37.5 oranında hoşgörü (n=15) ve paylaşma (n=15), %30 oranında dürüstlük (n=12) ve %20 oranında adalet (n=8) şeklinde olduğu görülmüştür. Öğretmenler belirtilen temayla ilgili birden fazla cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan bire bir alınan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö₂₃: “Okul öncesi dönem olan 4-6 yaş aralığında çocuklara verilmesi gereken en önemli değer saygı olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocuk kendisine ve etrafındakilere saygı duymalıdır.”

Ö₁₄: “Bana göre sevgi herşeyin temelidir. Sevgi olmadan hiçbir değer anlamı olmayacağını düşünüyorum. Çocuk küçük yaşta sevgi değerini kazanırsa ilerde mutlu bir birey olacaktır.”

Ö₃₅: “Okul öncesi dönem bireylerin hayatındaki en önemli dönemlerden birisidir. Bireyin bu yaşlarda öğrendiği değerler hayatının geri kalanında onunla birlikte yaşayacaktır. Çocuk hoşgörülü olmayı bu küçük yaşta öğrenirse sevgi ve saygı değerlerindeki paralelinde kazanmış olacaktır.”

İkinci Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmanın “Anasınıflarının eğitim programında yer verilen değerler eğitimi uygulamaları yeterli midir?” ikinci alt problemi çerçevesinde anasınıfı öğretmenleri ile gerçekleştirilmiş görüşmeler sonucu ulaşılan tema ve kodlar Tablo 3’de sunulmuştur.

Tablo 3. İkinci görüşme sorusu bağlamında elde edilen bulgular.

Tema (Kategoriler)	Kodlar	F	%
Anasınıfları Eğitim Programlarındaki Değerler Eğitimi	Yeterli buluyorum	32	80
	Esnek buluyorum	23	57.5
	Yetersiz buluyorum	15	37.5
	Geliştirilmeli	7	17.5

Tablo 3’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin anasınıflarında uygulanan eğitim programında yer alan değerler eğitimine ilişkin görüşleri en çok %80 oranında yeterli buluyorum (n=32) şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırasıyla %57.5 oranında esnek buluyorum (n=23), %37.5 oranında yetersiz buluyorum (n=15) ve %17.5 oranında geliştirilmeli (n=7) şeklinde olduğu görülmüştür. Öğretmenler belirtilen temayla ilgili birden fazla cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan bire bir alınan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö₁₇: “Mevcut eğitim programındaki gerek etkinlikler gerekse amaç ve kazanımlar olsun öğrencilerin seviyesine uygun ve yeterli olduğunu düşünüyorum.”

Ö₃₅: “Öğretmenlerin değerler eğitimi ile ilgili etkinlikleri ve çalışmalarını esnettiğini, kendi belirlediği oyun ve çalışmalarını programa uygun olarak derslerde öğrencilere anlattığını düşünüyorum.”

Ö₃: “Ben eğitim programındaki değerler eğitimi etkinliklerini yeterli bulmuyorum. Çünkü sosyal ve duygusal alanlarda sınırlandırıldığını düşünüyorum.”

Üçüncü Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmamızın “Anasınıflarında uygulanan eğitim programındaki değerler eğitimi ile ilgili sorun yaşadığınız durumlar var mıdır?” üçüncü alt problemi çerçevesinde anasınıfı öğretmenleri ile gerçekleştirilmiş görüşmeler sonucu ulaşılan tema ve kodlar Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Üçüncü görüşme sorusu bağlamında elde edilen bulgular.

Tema (Kategoriler)	Kodlar	F	%
Anasınıfları Eğitim Programlarındaki Değerler Eğitimi ile ilgili sorunlar	Aile ile ilgili sorunlar	24	60
	Öğretmen ile ilgili sorunlar	18	45
	Program ile ilgili sorunlar	12	30
	Öğrenci ile ilgili sorunlar	7	17.5
	Herhangi bir sorun yaşamadım	3	7.5

Tablo 4’te görüldüğü gibi, öğretmenlerin anasınıflarında uygulanan eğitim programında yer alan değerler eğitimi ile ilgili karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri en çok %60 oranında aile ile ilgili sorunlar (n=24) şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırasıyla %45 oranında öğretmen ile ilgili sorunlar (n=18), %30 oranında program ile ilgili sorunlar (n=12), %17.5 oranında öğrenci ile ilgili sorunlar (n=7) ve %7.5 oranında herhangi bir sorun yaşamadım (n=3) şeklinde olduğu görülmüştür. Öğretmenler belirtilen temayla ilgili birden fazla cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan bire bir alınan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö₃₇: “En çok zorlandığım zaman veliye bir konuyu anlatmaya çalıştığım zaman oluyor. Yani bir sorunu anlatırken çözüm bulmak yerine hemen konuyu kapatmak istiyorlar.”

Ö₁₁: “Çocuk anasınıfına geldiğinde tabiri ile sudan çıkmış balığa benziyor. Yani en az 20 tane farklı aileden farklı kültürden gelen çocukların bir arada olması ve hemen bütün değerleri öğretmen aracılığı ile kazanılacağı düşünülmesi oldukça büyük bir sorun benim için.”

Ö₉: “Sınıf mevcudunun çok fazla olması vermem gereken değerleri eksik vermeme neden oluyor. Programda bulunan amaç ve kazanımlar belirtilen sürede yetişmiyor. Bu durum beni çok fazla sıkıntıya sokuyor.”

Dördüncü Görüşme Sorusuna İlişkin Bulgular

Araştırmamızın “Anasınıflarında değerlerin öğrencilere öğretilmesinde ailelerin rolü var mıdır?” dördüncü alt problemi çerçevesinde anasınıfı öğretmenleri ile gerçekleştirilmiş görüşmeler sonucu ulaşılan tema ve kodlar Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. *Dördüncü görüşme sorusu bağlamında elde edilen bulgular.*

Tema (Kategoriler)	Kodlar	F	%
Değerlerin Öğrencilere Öğretmesinde Ailelerin Rolü	Ailelerin bilinçli olması	33	82.5
	Ailelerin duyarlı olması	28	70
	Ailenin çocuklara örnek olması	26	65
	Ailenin eğitim seviyesi	14	35
	Ailenin sosyo-ekonomik durumu	12	30
	Ailenin okul ile iş birliği	10	25
	Ailenin evde değerleri uygulaması	4	10

Tablo 5'te görüldüğü gibi, öğretmenlerin anasınıflarında değerlerin öğrencilere öğretilmesinde ailelerin rolüne ilişkin görüşleri en çok %82.5 oranında ailelerin bilinçli olması (n=33) şeklinde olduğu görülmüştür. Diğer görüşler sırasıyla %70 oranında ailelerin duyarlı olması (n=28), %65 oranında ailenin çocuklara örnek olması (n=26), %35 oranında ailenin eğitim seviyesi (n=14), %30 oranında ailenin sosyo-ekonomik durumu, %25 oranında ailenin okul ile işbirliği (n=10) ve %10 ailenin evde değerleri uygulaması (n=4) şeklinde olduğu görülmüştür. Öğretmenler belirtilen temayla ilgili birden fazla cevap vermişlerdir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplardan bire bir alınan alıntılara aşağıda yer verilmiştir.

Ö₆: "Bilinçli aile hem okul ile sürekli bağlantılı oluyor hem de pekiştirilmesi gereken konularda öğretmene yardımcı olarak öğrenme sürecini daha hızlı hale getirebiliyor."

Ö₂₉: "Veliler sürekli okulla işbirliği yapmak durumundadırlar. Hele okul öncesi eğitimde veli iseler yoksa bir yerde mutlaka aksaklıklar çıkacaktır. Veli öğretmenle sürekli irtibat halinde birbirlerini destekleyici yönde iletişim kurmaları gerektiğini düşünüyorum."

Ö₃₄: "Veliler öğretmenle sürekli irtibat halinde olduğundan dolayı çocuğun okulda öğrenmiş olduğu yeni bir kazanım veya değer pekiştirmesini evde yapmalıdır ki öğrenme pekişsin diye düşünüyorum."

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın birinci alt probleminin bulgularına göre, anasınıfı öğretmenlerinin, okul öncesi eğitim döneminde kazandırmaları gereken değerlerin öncelikli olarak evrensel temel değerler olan sevgi, hoşgörü ve saygı gibi değerlerin olduğu söylenebilir. Çocuk ailesinden ayrıldığında farklı kültürlerden olan bir çok çocukla aynı sınıfı paylaşıyor. Bu durumda çocukta gelişmesi beklenen en önemli değer farklı yani kendi ailesinden ayrı olan diğer arkadaşlarını sevmesi, saygı duyması ve onlara karşı hoşgörülü davranmasıdır şeklinde yorumlanabilir. Bulach ve

Butler (2002) davranışların ortaya çıkışındaki karakter değerleri ile ilgili çalışmalarında öğretmenlerin öğrencilere vermesi gerektiği değerleri dürüstlük, hoşgörü, saygı, sorumluluk, kibarlık ve affetmek olarak bulmuşlardır. Memiş ve Gedik (2010) yaptıkları değere yönelik çalışmalarında sınıf öğretmenlerinin öğrencilerine kazandırmaları gerektiği değerleri en fazla yardımseverlik, geleneksellik ve başarı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bununla birlikte Türk (2009) saygı değeri ile ilgili çalışmasında öğretmenlerin genelinde saygı değerine ve saygı eğitimini vermeye yönelik eğilim olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yazar ve Erkuş (2013) tarafından yapılan değerler eğitimi konulu çalışmasında anasınıfı öğretmenlerinin öğrencilere kazandırması değerlerin başında mevcut çalışmada olduğu gibi saygı, sevgi ve hoşgörü olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte bir başka çalışmada, Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013) okul ortamındaki değerler eğitimi konulu çalışmalarında öğretmenler tarafından okul ortamında öğrencilere kazandırılması gereken değerlerin saygı, sevgi, hoşgörü ve dayanışma olduğunu belirtmişlerdir. Yine Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu (2013)'ün sosyal bilgiler öğretmenlerinin değer algısı konulu çalışmasında öğretmenlerin büyük kısmının öğrencilere öğretilen değerlerin başında sevgi, saygı, vatanseverlik ve hoşgörü değeri olduğunu belirtmişlerdir. Çetingöz (2015) okul öncesi öğretmenlerinin değer algısı konulu çalışmasında öğretmen adaylarının kazandırılacak değerler olarak en fazla oranda sevgi, saygı ve hoşgörü olarak belirtmişlerdir. Mevcut araştırmanın bulgusunun konu ile ilgili diğer araştırma bulgusu ile benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda okul öncesi öğretmenlerinin öğrencilere öğretecekleri değerlerin başında sevgi, saygı ve hoşgörü değerinin olduğu ve öğretmenlerin bu yaklaşımda oldukları düşünülebilir. Bu nedenle okul öncesi öğrencileri için değerler eğitimi kapsamında hazırlanacak programlarda, etkinliklerde, kitaplarda ve çalışmalarda öğretmenlerin önem verdiği bu değerlerin de yer alması gerektiği düşünülebilir.

Araştırmanın ikinci alt probleminin bulgularına göre, anasınıfı öğretmenlerinin mevcut durumdaki anasınıflarında uygulanmakta olan değerler eğitimi kavramını yeterli buldukları söylenebilir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun program içersisindeki mevcut değerler eğitimi kavramına ilişkin etkinliklerin, oyunların, amaç ve kazanımların, hikayelerin ve içeriğin öğrenci seviyesine uygun olarak hazırlanmış olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öztürk-Samur (2011) okul öncesinde uygulanan değerler eğitimi programını incelediği çalışmasında değerler eğitimi programının öğrencilerin sosyal ve duygusal anlamda gelişimlerini pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Viadero (2003) eğitim ile ilgili çalışmasında değerler eğitimi

programları kapsamında çocuklara işbirliği, sorumluluk, sempati ve saygı gibi değerlerin kazandırılmasının eğitim ortamında daha güvenli olduğunu ve öğrenci başarısında artış gözlemlendiği sonucuna ulaşmıştır. Yine Yun (2002) erken çocukluk döneminde değerler eğitimi kapsamında yaptığı çalışmada sınıf içinde bireysel çalışan çocuklarla işbirliği içinde olan çocuklar arasında grup içerisindeki çocukların lehine daha olumlu sonuç alındığını belirlemiştir. Programın çocukların değerler eğitimi konusunda desteklediğini çalışmayı destekleyen araştırmalarda gözlemlenmiştir. Bu çalışmaların mevcut araştırmayla paralellik gösterdiği gibi bunun yanında araştırma sonucu ile benzerlik göstermeyen çalışmalarında olduğu söylenebilir. Tokdemir (2007) öğretmenlerinin değerler eğitimi konulu çalışmada mevcut programı değerler eğitimi açısından yeterli bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Yine Türk (2009) saygı değeri ile ilgili yaptığı çalışmada öğretmenlerin okullardaki saygı değerini program kapsamında vermeye çalıştıklarında zorlandıklarını bununla birlik saygı konusu ile ilgili bireysel çaba gösterdiklerini bu nedenle de mevcut programının yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmanın üçüncü alt probleminin bulgularına göre, mevcut durumdaki anasınıfında uygulanmakta olan eğitim programlarının içerisindeki değerler eğitimi kavramının öğretim sürecinde en çok aile ile ilgili sorunlar yaşandığı söylenebilir. Bu durumun yaşanmasındaki etkenlerin başında ailenin ilgisiz kaldığını belirten öğretmenler bunun yanında ailelerin yeteri kadar bilinçli olmadığını, ailede kazanılan değerlerin yanlış olduğunu, okul-aile işbirliğinin yetersiz olduğunu ve ailelerde meydana gelen tutarsız davranışların olduğunu belirtmişlerdir. Yine ailevi sorunların yanında öğretmenlere yüklenen sorumluluğun çok fazla olması karşılaşılan büyük sorunlardan biri olarak gösterilebilir. Bunun yanında öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlardan bir başkası da program yani öğrenme sürecinde karşılaştıkları sorunlardır. Bu sorunları stajyer eksikliği, materyal eksikliği, öğrenci sayılarının fazla olması ve okullardaki alt yapı eksikliklerinin olması şeklinde sıralanabilir. Sınıf ortamında öğrenci sayılarının fazla olması ve okulların fiziki olarak yetersiz kalması da değerler eğitiminin öğretilmesinde öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar arasında gösterilebilir. Tokdemir (2007) öğretmenlerinin değerler eğitimi konulu araştırmasında öğrencilerin ailelerinden yeterli davranışları kazanamadıklarını vurgulamıştır. Bununla birlikte Türk (2009) saygı değeri ile ilgili yaptığı araştırmasında çocukların değerler eğitimi kazanmasında ailelerinin eğitim seviyesinin, ailelerin çocuklar ile birlikte zaman geçirmelerinin ve okul-aile iş birliğinin tam olarak sağlanması gibi durumların

etkilerinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Yazar ve Erkuş (2013) okul öncesinde değerler eğitimi konulu araştırmasında, öğretmenlerin zorlandıkları konuları öğretim süreci, aile, öğretmenler ve çevre ile ilgili sorunlar olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte Üner (2011) çocuklara farklılıklara saygı eğitimi konulu araştırmasında okulların fiziki şartlarının ve materyal eksikliğinin değer eğitimi oldukça zorladığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçların mevcut araştırmayı desteklediği görülmektedir. Araştırma sonucu doğrultusunda okul öncesi eğitim sürecinde okullardaki değer eğitimi programının uygulanmasında okulların fiziki şartlarının daha elverişli hale getirilmesi ve okulun aile ile ilgili işbirliğinin sağlıklı bir şekilde yürütülmesi gerektiği değerlendirilebilir.

Araştırmanın dördüncü alt probleminin bulgularına göre, anasınıflarında çocuklara öğretilen değerlerin üzerinde ailelerin etkisinin, en çok ailelerin bilinçli olması gerektiği söylenebilir. Bunun yanında ailelerin çocuklarına rol model olmasının oldukça etkili olduğu, ailenin hem eğitim durumunun hem de sosyo-ekonomik durumunun çocuklara öğretilecek değerler üzerinde etkili olduğu ve ailelerin okul ile işbirliğinde olması gerektiği söylenebilir. Çelenk (2003) okul-aile işbirliği konulu çalışmasında okul ile işbirliği yapan ebeveynlerin çocuklarının diğer çocuklara göre akademik olarak daha başarılı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Crowther (1995) anasınıfından sekizinci sınıfa kadar tüm öğrencilerin kapsandığı bir çalışmada okul paydaşları ile ilgili yaptığı çalışma sonucunda okul atmosferinin iyileşme gösterdiği ve işbirliğinin arttığını gözlemlemiştir. Üner (2011) çocuklara farklılıklara saygı eğitimi ile ilgili araştırmasında öğretmenlerin çoğunun saygı eğitiminde ailenin çok önemli görevleri olduğunu bunun için süreç ile ilgili bilgilendirmeler yapılması için veli toplantılarının yapılması gerektiğini ve değerler eğitimi sürecinin sadece okul ile sınırlandırılmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Sapsağlam ve Ömeroğlu (2015) anasınıfı öğretmenlerinin eğitim süreçlerinde değerler eğitimine yer vermesi konulu çalışmasında öğretmenlerden çoğu okulda düzenlenecek bazı etkinliklere ailelerin katılması gerektiğini vurgulamışlardır. Yazar ve Erkuş (2013) okul öncesinde değerler eğitimi konulu araştırmasında, değerlerin aile ortamında pekiştirilmesi gerektiğini, okullardaki etkinliklere ailelerin katılım göstermesi gerektiğini ve çocuğun aileden bazı değerleri kazanıp okula gelmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Araştırmanın bu bulusu ile diğer araştırma bulguları benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak anasınıflarında çocuklara erken yaş döneminde kazandırılan değerlerin onların gelecekteki hayatlarında çok önemli bir yeri olduğu kaçınılmazdır. Araştırma sonuçlarına göre

çocuklara evrensel değerler olan sevgi, hoşgörü, alçakgönüllülük ve saygı gibi değerlerin erken çocukluk döneminde verilmesi gerektiği görülmüştür. Çünkü bu değerlerin çocuğun bütün yaşamını kapsadığı bilinmektedir. Çocuk erken yaşta arkadaşına saygı duyma, onu kendi yerine koyabilme, etrafındaki insanları ve diğer varlıkları sevmeyi öğrendiğinde mutlu bir birey olarak hayatına devam edecektir. Bununla birlikte yine araştırma sonuçlarına göre çocuğa erken yaşta değerlerin kazandırılmasında ebeveynlerin çok önemli bir yeri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne ve babalar çocuğa kazandıracak değerlerin temelini evde atan kişilerdir. Çocuk evde annesinden babasından öğrendiği değerler ile okula öğretmenin karşısına gelmektedir. Yani öğretmenlerin en büyük yardımcıları ebeveynlerdir. Hem çocuk okula başlamadan önce hemde okul hayatında öğretmene destek olmaktadır. Yani çocuğun okulda öğrendikleri değerleri evde pekiştiren kişiler anne ve babalardır. Çocukların tutumlu olmaları, hayvanları sevmeleri ve dürüst olmaları gibi değerleri en yakınındaki kişiler olan ebeveynlerini model olarak görmeleri oldukça önemlidir. Bu nedenle öğretmenler ile ailelerin yakın ilişki içerisinde olmasının birbirlerini desteklemelerinin önemli olduğu araştırma sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak bazı ailelerin bu bilinçte olmadıkları çocukları ile ilgilenmedikleri yine araştırma sonucunda görülmüştür. Bu nedenle ailelerin bilinçli olması ve sosyal-çevresel farklılıklara uyum sağlaması konusunda okullara önemli görevler düştüğü söylenebilir. Okulların aileler ile sürekli olarak iletişim içerisinde olmalarının onlara gerekli bilgi ve açıklamaları yaparak sürece dahil etmelerinin çocuklara kazandırılacak değerler için oldukça önemli olduğu söylenebilir.

ÖNERİLER

Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, anasınıflarında uygulanan değerler eğitimine yönelik öneriler:

- 1- Anasınıfı öğretmenleri sevgi, saygı ve hoşgörü gibi temel değerlerin yanında öğrencilerin sınıf içi kurallara uyma, arkadaşlık ve empati kurma gibi sosyal değerlere de yer verebilir.
- 2- Anasınıfı öğretmenleri değerler eğitimi kapsamında okul ortamının yanında okul dışı gezilerde yer verebilir.
- 3- Anasınıf öğretmenleri öğrencilerde farkındalık oluşturmak için değerler eğitimi kapsamında materyal geliştirme etkinliklerine yer verebilir.

- 4- Anasınıfı öğretmenleri değerler eğitimi kapsamında aile katılımına önem vererek bu konu ile ilgili veli toplantıları düzenleyerek velileri bilgilendirebilir.
- 5- Anasınıfı öğretmenlerine ve velilere yönelik değerler eğitimi kapsamında bilgilendirici eğitimler, seminerler ve toplantılar düzenlenebilir.
- 6- Değerler eğitimi kapsamında okul öncesi eğitim programı güncellenebilir.

Araştırmacılara yönelik öneriler:

- 1- Mevcut araştırma sadece Sakarya ilindeki Milli Eğitim Bakanlığı 'na bağlı resmi anaokulları ile sınırlıdır. Araştırma, özel ve resimi anasınıflarında, uygulama okullarında ve farklı illerdeki okulları kapsayarak yapılabilir.
- 2- Mevcut araştırma nitel araştırma yöntemi kapsamında görüşme yoluyla gerçekleştirilmiştir. Benzer bir araştırma gözlem yolu ile de gerçekleştirilebilir.
- 3- Mevcut araştırma sadece anasınıfı öğretmenleri ile gerçekleştirilmiştir. Benzer bir araştırma anaokullarındaki idareciler ile ve velilerde yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Avcı, N. (2007). *Üniversite gençliğinin bireysel ve toplumsal değerlere ilgi ve bakışı: Süleyman Demirel Üniversitesi Örneği*, Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, DEM Yayınları, 819-851.
- Bolay, S. H. (2007). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*, 1 (1), 12-19.
- Bulach, C.R. ve Butler J.D. (2002). The occurrence of behaviors associated with sixteen character values. *Journal of Humanistic Counseling, Education and Development*, 41(2), 200-214.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Cooper, D. (2014). *Character education: a study of an elementary school leadership academy*. Doktora Tezi. Wilmington University, North Carolina.
- Crowther, E. (1995). An independent school library-classroom-parent partnership program to encourage respect, responsibility, courtesy, and caring for prekindergarten through eighth grade. ERIC Document Reproduction Service No: ED388964.

- Çelenk, S. (2003). Okul başarısının ön koşulu: Okul aile dayanışması. *İlköğretim-Online Dergisi*, 2(2), 28-34.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). Okul ortamında değerler eğitimi konusunda öğretmen ve öğrenci görüşleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.
- Çetingöz, D. (2015). Okul öncesi eğitimi öğretmen adaylarının değerler eğitimde öğretmenin rolüne ilişkin görüşleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 19(3), 33-52.
- Ekşi, H. (2003). Temel insani değerlerin kazandırılmasında bir yaklaşım: karakter eğitimi programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 79-96.
- Gömlüksiz, M. N. (2007). Lise öğrencilerinin toplumsal değerlere ilişkin tutumları: Elâzığ ili örneği. R. Kaymakcan, S. Kenan, H. Hökelekli, Ş. Arslan ve M. Zengin (Ed.), *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s.727-741). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Gunnar, M. R. ve Barr, R.G. (1998). Stress, early brain development and behavior. *Infants and Young Children*, 11(1), 1-14.
- Hökelekli, H. ve Gündüz, G. (2007). *Üstün yetenekli çocukların değer yönelimleri ve eğitimleri*. Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu, DEM Yayınları, 371-396.
- MEB (2013). *Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim programı*. <http://docplayer.biz.tr/895440-T-c-milli-egitim-bakanligi-talim-ve-terbiye-kurulu-baskanligi-konu-okul-oncesi-egitim-programi.html>.
- Memiş, A. ve Gedik, E. G. (2010). Sınıf öğretmenlerinin değer yönelimleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 8(20), 123-145.
- Karatekin, K., Gençtürk, E. ve Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerin değer hiyerarşisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 411-459.
- Kızılcılık, S. ve Erjem, Y. (1996). *Açıklamalı sosyoloji terimler sözlüğü*. İzmir: Saray Yayıncılık.
- Öztürk-Samur, A. (2011). *Değerler eğitimi programının 6 yaş çocuklarının sosyal ve duygusal gelişimlerine etkisi*. Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Priest, C. (2007). Incorporating character education into the early childhood degree program: The need, and one department's response. *Journal of Early Childhood Teacher Education, 28* (2), 153-161.
- Sapsağlam, Ö. ve Ömeroğlu, E. (2015). Okul öncesi öğretmenlerinin eğitim programlarında değerler eğitimine yer verme düzeylerinin belirlenmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences, 6*(21), 244-264.
- Sapsağlam, Ö. ve Ömeroğlu, E. (2016). Examining the effect of social values education program being applied to nursery school students upon acquiring social skills. *Educational Research and Reviews, 11*(13), 1262-1271.
- Schaefer, M.P. (2012). *Determining methods for teaching character education in elementary schools*. Yayınlanmamış doktora tezi. Northcentral University, Arizona.
- Titus, D. N. (1994). *Value education in American secondary schools*. www.eric.ed.gov. ERIC Document No: ED 381423.
- Tokdemir, M.A. (2007). *Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Trabzon.
- Türk, İ. (2009). *Değerler eğitiminde saygı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. Tokat.
- Uyanık Balat, G. U. ve Dağal, A. B. (2006). *Okul öncesi dönemde değerler eğitimi etkinlikleri*. Ankara, Kök Yayıncılık.
- Üner, E. (2011). *Okul öncesi eğitim programındaki 36-72 aylık çocuklara farklılıklara saygı eğitimi kazandırmanın öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Kayseri.
- Viadero, D. (2003). Nice Work, Education Week, 22 (33), 38-42 www.ebscohost.com adresinden 25.12.2013 tarihinde erişilmiştir.
- Yazar, T. ve Erkuş, S. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin okul öncesi eğitim programındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 20*, 196-211.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yun, E. (2002). *Moral Education as Contextual: A Qualitative Study in an Early Childhood Classroom*. Proquest Dissertations and Theses.